

ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาสังคมไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0

Local Wisdom and The Development of Thai Society in Thailand 4.0

ธารารัตน์ สันญะโม¹, เรียงวิชญ์ นิลโคตร²,
ประภัสสร วิเศษประภา³, นริศรา กรุดนา⁴
และสุรเชษฐ์ ชัยประภาทอง⁴

รับบทความ	08/03/2022
แก้ไขบทความ	21/06/2022
ยอมรับบทความ	11/07/2022

Thararat Sunyamo, Reongwit Nilkote,
Prapassorn Visesprapa, Narisara Krudna
and Surachet Chaipraphong

บทคัดย่อ

กระบวนการทัศน์ของการพัฒนาประเทศที่มุ่งสู่การทำให้เกิดความเจริญ เกิดการพัฒนา และก้าวสู่ความทันสมัย แนวคิดดังกล่าวได้แบ่งแยกสังคมดั้งเดิมว่าเป็นสังคมที่ “ไม่พัฒนา” เป็นสิ่งที่ล้าสมัย ไม่ทัดเทียมกับสังคมที่ถูกพัฒนาแล้ว ผลสืบเนื่องกับกระบวนการพัฒนาที่ผ่านมา ส่งผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ต่อชุมชน สังคม และพลเมืองโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ความขัดแย้งทางสังคม ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ถูกหยิบยกมาในฐานะเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อสังคมไทย ที่สามารถนำมาพัฒนาต่อยอดได้ บทความนี้ มุ่งนำเสนอมุมมองของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถเป็นทางเลือกและเป็นต้นทุนสำคัญ ในการเสริมความเข้มแข็งให้สังคมไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงโลกในยุคไทยแลนด์ 4.0

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนา ไทยแลนด์ 4.0

¹ นักวิชาการสาธารณสุข ชำนาญการ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครปฐม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม 73000 Nakhon Pathom Provincial Public Health Office, Mueang, Nakhon Pathom 73000, Thailand.

² คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี Faculty of Education, Rambhai Barni Rajabhat University, Thailand.

³ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง Faculty of Management, Muban Chom Bueng Rajabhat University.

⁴ นักวิชาการอิสระ Independent Scholar, Thailand.

Abstract

The paradigm of developing a country aimed at prosperity develop and advance modernization. The concept has divided traditional societies into "undeveloped" societies as outdated and not comparable to developed societies. As a result of past development processes, there have inevitably been undesirable consequences for communities, societies, and global citizens, such as nature, the environment, destruction. Social conflicts, drug problems, etc. Local wisdom has been raised as something of value to Thai society which can be developed further. This article aims to present a view of local wisdom as being an alternative and a significant cost to strengthen Thai society amid global change in the Thai era. 4.0

Keywords: *Local Wisdom, Development, Thailand 4.0*

บทนำ

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมามุ่งสู่การทำให้เกิดความเจริญ (growth) หรือให้เกิดการพัฒนา (development) และก้าวสู่ความทันสมัย (modernization) แนวคิดดังกล่าวได้แบ่งแยกสังคมที่ยังคงยึดถือวิถีปฏิบัติแบบเดิมให้เป็นพื้นที่ “ที่ไม่พัฒนา” และส่งผลให้มองข้ามวิถีดั้งเดิมว่าเป็นสิ่งที่ล้าสมัย ไม่ทัดเทียมกับสังคมที่ถูกพัฒนาแล้ว อย่างไรก็ตาม ผลสืบเนื่องกับกระบวนการพัฒนาที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบต่อชุมชน สังคม และพลเมืองโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ความเหลื่อมล้ำของคนรายได้น้อยและคนรวยมีช่องว่างมากขึ้น ความขัดแย้งทางสังคม ปัญหาเสพติด เป็นต้น การเผชิญภาวะการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นการย้ำถึงวิกฤตเชิงซ้อนที่เป็นเสมือนกันขังของภูเขาน้ำแข็งจาก “กระบวนการพัฒนาที่มุ่งสู่ความทันสมัย” (modernism) ที่ตั้งอยู่บนฐาน “ตัวกูของกู” (Ego-Centric Mental Model) เป็นปฐมบทก่อให้เกิด “รอยปริในระบบ” (Systemic Divides) นำไปสู่ “โลกที่ไร้สมดุล” ทั้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2563: 6) นอกจากนี้แล้วยังทำให้เกิดคำถามต่อกระบวนการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาว่าแนวทางที่ผ่านมาถูกต้องหรือไม่ พร้อม ๆ กันนี้ได้มีการกล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในฐานะเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม (social capitals) เพื่อจะนำมาขยายระดับสู่การพัฒนาคู่ขนานกับแนวทางอื่น ๆ ไปพร้อม ๆ กันดังปรากฏในแผนยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 (2561: 6) ที่มีเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติบนพื้นฐานแนวคิด 3 ประการ ได้แก่ “ต่อยอดอดีต” โดยการมองกลับไปที่รากเหง้าทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจุดเด่นทางทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น เพื่อให้สอดคล้องกับ

บริบทของเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่ “ปรับปรุงฉบับ” มุ่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ ในมิติต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการอนาคต และ “สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต” ด้วยการเพิ่มศักยภาพทุนมนุษย์ด้านต่าง ๆ เพื่อความอยู่ดีกินดีและลดความเหลื่อมล้ำในประเทศ ความสำคัญดังกล่าวจึงทำให้ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” เป็นกระบวนการพัฒนาที่เป็นทางเลือก (Alternative development) ที่เป็นเสมือนปรากฏการณ์สุดท้ายในการเสริมความเข้มแข็งให้กับฐานราก และพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับชุมชนซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศนั่นเอง

ภายใต้แนวคิด “ประเทศไทย 4.0” หรือ “Thailand 4.0” เป็นเสมือนเข็มทิศที่จะพาประเทศไทยก้าวไปพร้อม ๆ กับนานาชาติประเทศอย่างภาคภูมิใจโดยไม่ทิ้งความเป็นอัตลักษณ์ของความเป็นไทย มุ่งหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนโดยยึด “คนไทยทุกคน” เป็นศูนย์กลางพัฒนา (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, สำนักโฆษก, 2560: 4-5) การตระหนักถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นเสมือนรากฐานของความรู้ของชาวบ้าน หรือความรู้ของชาวบ้านจากประสบการณ์ และวิถีที่เป็นของชุมชนเอง (tacit knowledge) และสะท้อนออกมาเป็นวิถีของการดำเนินชีวิต (explicit knowledge) ทั้งแง่ของเพื่อปากท้อง การกินดีอยู่ดีของสมาชิกในชุมชน สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงการปฏิสัมพันธ์กับสังคมรอบ ๆ เป็นการรับรู้ถึง “ภูมิสังคม” อย่างลึกซึ้ง จะสามารถพัฒนาเป็นกลไกหรือเครื่องมือที่สอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่อย่างแท้จริง และที่สำคัญในการนำพาประเทศก้าวสู่ความทันสมัยก่อเกิดความยั่งยืนได้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น: ฐานรากสำคัญของสังคมไทย

ตามคำศัพท์คำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” มาจากคำว่า “ภูมิปัญญา”(wisdom) และคำว่า “ท้องถิ่น” (local) รวมคำแล้วหมายถึงพื้นความรู้ ความสามารถของท้องถิ่นที่ใดท้องถิ่นหนึ่ง เช่น ประเพณี วัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิต เป็นต้น ภูมิปัญญาคือการตกผลึกของความรู้ ที่มีเอกลักษณ์ของสังคมหรือชุมชนอันเป็นผลสืบเนื่องจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ แวดล้อมในบริบทของสังคมวัฒนธรรม กายภาพ คติความเชื่อในแต่ละพื้นที่และกลายเป็นปัญญาเฉพาะหรือภูมิปัญญาเฉพาะของแต่ละท้องถิ่นซึ่งมีหลากหลายกระจายตามแต่ละภูมิภาคของประเทศ คำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีคำที่นำมาใช้ใกล้เคียงกัน เช่น คำว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาพื้นบ้าน สารสนเทศท้องถิ่น สารสนเทศของชุมชน ความรู้ท้องถิ่น ข้อมูลท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาไทย เป็นต้น (จุฑารัตน์ นกแก้ว, 2564: 39)

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom Heritage) คือ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราที่ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิด วิเคราะห์จนเกิดปัญญาการปฏิบัติ มีกระบวนการหล่อหลอม และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่อง เป็นความรู้จำเพาะที่อยู่ในวิถีของแต่ละชุมชน (tacit knowledge) โดยทั่วไป

แล้วถูกนำมาใช้เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น 4 ประการคือ 1) เป็นความรู้และระบบความรู้ 2) เกิดการสั่งสมอย่างต่อเนื่อง การเข้าถึงความรู้ การจัดการความรู้ และการกระจายความรู้ 3) การถ่ายทอดความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ และระบบความรู้ และ 4) การสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาความรู้ เฉพาะที่สอดคล้องกับแต่ละพื้นที่ (ชัยณรงค์ ศรีรักษ์, 2563: 22) ความสำคัญดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่าภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่เกิดและพัฒนาขึ้นในบริบทของสังคมวัฒนธรรมไทย ตามพัฒนาการของสังคมในแต่ละช่วงเวลา และแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมและวิถีชีวิตของคนไทย ที่เกี่ยวกับความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี ศิลปะ พิธีกรรม และคำสอน (พัชรินทร์ สิริสุนทร และจิรวัดน์ พิสนต์, 2552: 9) จุดมุ่งหมายของภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่นล้วนเป็นเครื่องมือพื้นฐานสำคัญ ในการเชื่อมโยงสมาชิกในชุมชนให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุขที่สุด

บนฐานคิดการพัฒนาแนวใหม่ที่มุ่งใช้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาและสร้างการมีส่วนร่วม และแนวคิดที่เชื่อมั่นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้เฉพาะท้องถิ่นเป็นทั้งกระบวนการขัดเกลาทางสังคม การกระทำทางสังคม การคิดเชิงกระบวนการแบบซ้ำแล้วซ้ำเล่าของผู้คนในท้องถิ่น และเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมนั้น ปัจจุบันนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้ให้ความสำคัญกับ “ชุมชนท้องถิ่น” มากขึ้น โดยเชื่อว่าหากชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งก็จะทำให้สังคมภาพรวมมีความมั่นคงไปด้วย ประเวศ วะสี (2562) ได้แนะวิธีการสร้างชุมชนเข้มแข็งเป็นฐานการพัฒนา 10 มิติเพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจ ภูมิคุ้มกันและระบบเศรษฐกิจชุมชนฐานราก เป็นการปฏิบัติสัมพันธ์ภาพจากแนวคิดเป็นแนวราบ ประกอบด้วย 1) ฐานทางศีลธรรม ชุมชนเป็นการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลของศีลธรรม ขณะที่สังคมข้างบนไม่สามารถทำได้เพราะเป็นเรื่องของอำนาจ กฎหมาย และมายาคติต่าง ๆ 2) ฐานทางจิตใจ มุ่งถึงการอยู่ร่วมกันทำให้เกิดความอบอุ่น 3) ฐานทางสังคม เพราะในชุมชนมีความเสมอภาค เป็นมิตร และมีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ 4) ฐานทางเศรษฐกิจ เพราะเศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจจริงที่อยู่บนการทำมาหากิน เชื่อมโยงกับชีวิต ต่างจากเศรษฐกิจข้างบนที่เป็นมายาคติ ไม่มีเศรษฐกิจจริงรองรับ ทำให้ผันผวนได้ง่าย 5) ฐานทางวัฒนธรรม ที่หมายถึงวิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มชนที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม 6) ฐานทางอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากการจัดการโดยอำนาจรัฐรวมศูนย์ไม่สามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นธรรมและยั่งยืนได้ แต่ชุมชนที่เข้มแข็งสามารถทำให้สิ่งนี้เกิดขึ้นได้ 7) ฐานของประชาธิปไตยทางตรง ชุมชนมีความเสมอภาค ภราดรภาพ ร่วมมือกัน ทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องของส่วนรวม และเป็นประชาธิปไตยทางตรงที่มีคุณภาพกว่าประชาธิปไตยทางอ้อม 8) ฐานของระบบความยุติธรรม ที่มีกระบวนการแนวราบ ในชุมชนมีผู้เฒ่า ปราชญ์ชาวบ้าน ครู ช่วยดูแล เมื่อชุมชนเข้มแข็ง คดีความก็จะน้อยลง 9) ฐานของระบบสุขภาพ ระบบชุมชนเป็นระบบสุขภาพที่ใหญ่ที่สุด สามารถดูแลคนได้ด้วยราคาถูกลงกว่า คุณภาพดีกว่า และรองรับผู้สูงอายุได้ทั้งหมด และ 10) ฐานภูมิคุ้มกัน การอยู่ร่วมกัน

เป็นชุมชน จะเป็นภูมิคุ้มกันจากวิกฤตในประเทศและวิกฤตโลก แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ที่มุ่งต่อยอดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 เพื่อให้บรรลุเป้าหมายพัฒนาระยะยาวตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้โดยยึด “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 โดยเฉพาะการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณภาพ รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนวิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรม และการยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” ในทุกมิติ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560: 4)

ดังกล่าวแล้วนั้น การมุ่งเป้าหมายการพัฒนาสังคมไทยที่ถือเอาคนเป็นศูนย์กลางพัฒนานั้น การที่ภาครัฐและหลาย ๆ หน่วยงานมองย้อนกลับมาให้ความสำคัญถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในฐานะเครื่องมือหรือกลไกการพัฒนาจึงเป็นแนวทางการสร้างและพัฒนาที่สร้างภูมิคุ้มกันระดับพื้นฐาน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

ไทยแลนด์ 4.0 กับการพัฒนาประเทศ

สถานการณ์โลกและการปรับตัว

พลวัตของสังคมโลกที่มีความต่อเนื่องไม่หยุดนิ่งส่งผลให้สังคมไทยต้องเปลี่ยนแปลงไปพร้อม ๆ กันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนผ่านจากประเทศที่เคยยากจนและพัฒนาสู่ประเทศที่มีรายได้ปานกลางเป็นระยะเวลากว่า 20 ปี แต่ภาพรวมของประเทศยังไม่สามารถที่จะก้าวขึ้นไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูงเพราะติดอยู่ในกับดัก ที่เรียกว่า “กับดักประเทศรายได้ปานกลาง” (Middle Income Trap) อย่างไรก็ตามกระแสสังคมโลกที่เคลื่อนสู่ยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคแห่งระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เชื่อมโยงด้วยระบบเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นการหลอมรวมวิถีชีวิตของมนุษย์เป็นสังคมการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีทั้งระบบ เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามความรู้แบบโครงสร้างด้วยกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการค้า การผลิต การบริหารในเชิงการตลาด เชิงพาณิชย์ เชิงอุตสาหกรรม เชิงบริโภครวมถึงการเปลี่ยนแปลงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลไปอย่างสิ้นเชิง เปลี่ยนสภาพเป็นสังคมดิจิทัล (digital society) อย่างเต็มรูปแบบ และส่งผลต่อการดำเนินชีวิตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ระบบการตลาดจะเป็นเศรษฐกิจแบบดิจิทัล (digital economy) โดยมีการคาดการณ์กันว่าในปี 2025 เทคโนโลยีดิจิทัลจะมีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงถึง 10.8 ล้านเหรียญสหรัฐ ส่งผลให้เกิดระบบเศรษฐกิจเกิดใหม่ (emerging economy) รวมถึงเกิดผลต่อระบบเศรษฐกิจที่มีอยู่เดิม (existing economy) ซึ่งจะยกระดับเศรษฐกิจของประเทศที่พัฒนาแล้วหรือประเทศที่มีศักยภาพในการแข่งขันสูงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (ปิยะชาติ อิศรภักดี, 2559: 44)

การเป็นไทยแลนด์ 4.0

แนวคิดไทยแลนด์ 4.0 เป็นโมเดลการขับเคลื่อนประเทศไทยเพื่อมุ่งสู่การเป็นประเทศที่มีความ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นวิสัยทัศน์ในเชิงนโยบายการเปลี่ยนเศรษฐกิจแบบเดิมไปสู่เศรษฐกิจแบบที่ขับเคลื่อนไปด้วยนวัตกรรม และนำพาประชาชนทั้งประเทศไปสู่โมเดลประเทศไทย 4.0 อย่างไรก็ตามประเทศไทยได้ผ่านการพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจตามนโยบายของรัฐบาลแต่ละยุคและเป็นฐานคิดสู่ Thailand 4.0 (สายธารอุทกนิมิตร, 2561: ออนไลน์) ดังนี้

ระยะที่ 1: Thailand 1.0 เป็นยุคแรกเริ่ม ภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับการลงทุนทางด้านเกษตรกรรม ปลูกข้าว ทำนา ทำไร่ ทำสวน เพื่อส่งไปขาย ในช่วงต้นของยุคแรกเริ่มนี้ด้านการส่งออกจะมีเพียง ไม้สัก หรือดีบุกเป็นสินค้าหลัก

ระยะที่ 2: Thailand 2.0 เป็นยุคที่ภาครัฐส่งเสริมอุตสาหกรรมขนาดเบา โดยใช้แรงงานจำนวนมากแทน แต่เป็นแรงงานที่อัตราถูก มีการใช้เครื่องมือเข้ามาช่วยในการผลิตต่าง ๆ เช่น เสื้อผ้า กระเป๋า เครื่องประดับ เน้นอุตสาหกรรมเบา แรงงานราคาถูก โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มี ในช่วงนี้ประชากรของประเทศกำลังเพิ่มขึ้น สัดส่วนวัยแรงงานมีมาก

ระยะที่ 3: Thailand 3.0 เป็นยุคการส่งเสริมอุตสาหกรรมหนักและการส่งออก ภาครัฐได้รับการสนับสนุนการลงทุนต่าง ๆ จากต่างประเทศมากขึ้น มีการปรับใช้เทคโนโลยีกับสายการผลิต รวมทั้งมีการลงทุนในต่างประเทศเพิ่มมากขึ้นในระยะแรก Thailand 3.0 เติบโตอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มที่ดีมาก ปีพ.ศ. 2500-2526 เศรษฐกิจไทยเติบโตอย่างมากระดับ 7-8% ต่อปี ปัจจุบันคงเหลืออัตราเติบโตอยู่ที่ 3-4% ซึ่งทำให้รายได้ของคนไทยอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น ในขณะที่ทั่วโลกมีการแข่งขันที่สูงขึ้น ดังนั้นถึงเวลาแล้วที่ประเทศไทยจะต้องเปลี่ยนสู่ยุคเน้นอุตสาหกรรมหนักและการส่งออก เช่น รถยนต์อิเล็กทรอนิกส์ อุปกรณ์ต่าง ๆ โดยใช้ต้นทุนและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ

ระยะที่ 4: Thailand 4.0 เป็นยุคมุ่งการนำพาประเทศสู่การเป็นประเทศที่มีรายได้สูง สามารถพึ่งพาตัวเองได้ และยกระดับให้เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว เป็นแนวคิดที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่ “Value Based Economy” หรือ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม”

ดังกล่าวมาแล้วนั้น แนวคิดไทยแลนด์ 4.0 เป็นวิสัยทัศน์และความมุ่งมั่นของประเทศที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจให้ก้าวไปสู่การขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม เปลี่ยนการผลิตที่ทำมากแต่ได้ผลตอบแทนน้อย โดยปรับเป็นทำน้อยแต่ได้ผลตอบแทนมาก การขับเคลื่อนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างน้อยใน 3 มิติ สำคัญคือ

ประการที่หนึ่ง เปลี่ยนจากการผลิตสินค้า “โภคภัณฑ์” ไปสู่สินค้าเชิง “นวัตกรรม”
 ประการที่สอง เปลี่ยนจากการเน้นภาคการ “ผลิตสินค้า” ไปสู่การเน้นภาค
 “บริการ” มากขึ้น

ประการที่สาม เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศไทยด้วยภาคอุตสาหกรรม
 ไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม

นอกจากนี้แล้ว ตามแนวคิดที่จะนำพาประเทศไทยสู่ Thailand 4.0 ต้องมีการเปลี่ยนผ่าน
 ทั้งระบบใน 4 องค์ประกอบสำคัญ กล่าวคือ 1) เปลี่ยนจากการเกษตรแบบดั้งเดิม (Traditional
 Farming) ในปัจจุบันไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี (Smart
 Farming) โดยเกษตรกรต้องมีรายได้เพิ่มขึ้น และเป็นเกษตรกรแบบเป็นผู้ประกอบการ
 (Entrepreneur) 2) เปลี่ยนจาก Traditional SMEs หรือ SMEs ที่มีอยู่ที่รัฐต้องให้ความช่วยเหลือ
 ตลอดเวลาสู่การเป็น Smart Enterprises และ Startups ที่มีศักยภาพสูง 3) เปลี่ยนจาก Traditional
 Services ซึ่งมีการสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำ ไปสู่ High Value Services และสุดท้ายคือ 4) เปลี่ยนจาก
 แรงงานทักษะต่ำ ไปสู่แรงงานที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และทักษะสูง

การเตรียมความพร้อม

ประเทศไทยได้ตระหนักถึงสถานการณ์ดังกล่าวและได้เร่งนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมดิจิทัล
 มาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะบริบทของประเทศไทย
 จากความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2559 ได้มีการวางแผนเพื่อพัฒนาดิจิทัล
 เพื่อเศรษฐกิจและสังคม มีเป้าหมายในภาพรวม 4 ประการ (ธีรวัฒน์ อุตมสินเจริญกิจ, 2559: 79) คือ

1. เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยการใช้นวัตกรรม
 และเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือหลักในการสร้างสรรค์ นวัตกรรมการผลิต การบริการ
2. การสร้างโอกาสทางสังคมอย่างเท่าเทียมกันด้วยข้อมูลข่าวสารและบริการต่าง ๆ
 ผ่านสื่อดิจิทัลเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน
3. เตรียมความพร้อมให้บุคลากรทุกกลุ่มมีความรู้และทักษะที่เหมาะสมต่อการดำเนิน
 ชีวิตและการประกอบอาชีพในยุคดิจิทัล
4. ปฏิรูปกระบวนการทำงานและการให้บริการของภาครัฐด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล
 และการใช้ประโยชน์จากข้อมูล เพื่อให้การปฏิบัติงานเกิดความโปร่งใส มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ในส่วนของการเตรียมความพร้อมด้านศักยภาพของคนนั้น มณฑิไลย นรสิงห์ (2560) ได้กล่าว
 ไว้ว่าการเตรียมความพร้อมที่จะเข้าสู่การเป็นไทยแลนด์ 4.0 นั้น มีปัจจัยหลายด้านประกอบกัน
 ปัจจัยที่สำคัญคือการพัฒนานคนไทย 4.0 ซึ่งจะต้องมีคุณลักษณะพึงประสงค์ 4 ด้าน คือ

1. ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) คุณลักษณะนี้ต้องได้รับการพัฒนาตั้งแต่เกิด และต่อเนื่องจนกว่าจะหมดลมหายใจ นอกจากนี้ คนไทยจะต้องมีสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาและดำรงอยู่ของคุณลักษณะนี้ ตั้งแต่ทัศนคติของพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู ภาคการศึกษาทุกระดับ ตลอดจนสังคม คุณลักษณะนี้สำคัญมากเพราะเป็นสิ่งที่เครื่องจักร เทคโนโลยี หุ่นยนต์ หรือปัญญาประดิษฐ์ (ณ ปัจจุบัน) ทดแทนไม่ได้

2. ทักษะในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากต่อไปนี้คนไทยจะต้องอยู่ในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว อันเกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ไม่มีวันหยุด การที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญในรูปแบบต่าง ๆ และการเกิดขึ้นของนวัตกรรมตลอดเวลา จะทำให้ลักษณะการทำงานของคนไทยนั้นไม่สามารถคงรูปแบบเดิมไปได้ตลอดช่วงชีวิตการทำงาน และต้องเตรียมพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงที่บางครั้งอาจเป็นแบบไม่ทันตั้งตัว ดังนั้น คุณลักษณะนี้จึงจำเป็นและต้องได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบตั้งแต่ปฐมวัยจนถึงวันสิ้นสุดการทำงาน ที่สำคัญไปกว่านั้นคือ การที่ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในระยะเวลายังไม่ยาวนานจากนี้ บ่งบอกถึงสภาวะการณ์ที่ผู้สูงอายุจำนวนมากที่เกษียณอายุงานแล้วแต่ยังจำเป็นต้องมีรายได้เพียงพอในการเลี้ยงตน ซึ่งกรณีนี้จะต้องมีการเรียนรู้เพื่อประกอบอาชีพใหม่โดยใช้เทคโนโลยีเข้าช่วยการทำงานในสภาวะที่ร่างกายไม่เอื้ออำนวย ดังนั้นทักษะนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก

3. การเป็นนักบูรณาการ (Integrator) การที่คนไทยมีความเป็นนักบูรณาการ จะสามารถผสมผสานสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เป็นสิ่งที่ดีกว่า จะรู้จักการปรับตัวโดยการเชื่อมโยงผสมผสานจุดแข็งต่าง ๆ เพื่อการแข่งขัน ทักษะนี้จะช่วยให้คนไทยผลิตนวัตกรรมได้ไม่รู้จักสิ้นเมื่อบวกกับคุณลักษณะอีกสองประการที่กล่าวแล้วข้างต้น เช่นเดียวกัน คุณลักษณะนี้ต้องอาศัยการปลูกฝังและพัฒนาอย่างเป็นระบบตั้งแต่อายุน้อย ๆ

4. ทักษะการวิเคราะห์และตัดสินใจ เมื่อประเทศไทยขับเคลื่อนเข้าสู่การเป็น Thailand 4.0 แล้วนั้น คนไทยจะต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่จะมีมากมายและเข้าถึงได้อย่างง่ายดาย จากการศึกษาที่ประเทศไทยได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินการเป็นแบบ Digitalization โดยข้อมูลต่าง ๆ มากมายและหลากหลายอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนที่คนไทยเข้าถึงได้นี้ อาจเป็นข้อมูลที่ถูกต้องหรือไม่ถูกต้องก็ได้ การรู้จักใช้ประโยชน์จากข้อมูล จะช่วยให้เกิดการพัฒนาก้าวหน้าในทุก ๆ ด้านได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งหากคนไทยไม่มีทักษะการวิเคราะห์ที่ดี จะทำให้การตัดสินใจดำเนินการใด ๆ เกิดความผิดพลาดล้มเหลว ไม่สามารถแข่งขันได้ทางธุรกิจ ไม่สามารถตัดสินใจเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับงานของตน หรืออาจโดนมิถุนาชีพใช้ข้อมูลเท็จหลอกลวง สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาอาจส่งผลกระทบต่อสังคมได้ คุณลักษณะข้อนี้ของคนไทยก็เช่นกันต้องได้รับการพัฒนาตั้งแต่อายุน้อย รวมทั้งต้องพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่รู้จักวิเคราะห์ข้อเท็จจริง เป็นสังคมที่อยู่บนฐานของเหตุและผล

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาประเทศไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาทั้งทางตรงและทางอ้อมไม่ว่าประเทศจะมีทิศทางในการพัฒนาอย่างไร ดังปรากฏถึงความพยายามที่จะบูรณาการระหว่างความเป็นไทยหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกระบวนการพัฒนาที่ทันสมัยให้ไปพร้อม ๆ กัน ดังข้อเสนอสู่การพัฒนาที่อยู่ภายใต้กระบวนการทัศน์ในการพัฒนาประเทศ “ประเทศไทย 4.0” มี 3 ประเด็น กล่าวคือ ประการแรก เป็นจุดเริ่มต้นของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในการขับเคลื่อนไปสู่การเป็นประเทศที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน อย่างเป็นรูปธรรม ประการที่สองการ “Reform in Action” ที่มีการผลักดันการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ การปฏิรูปการวิจัยและการพัฒนา และการปฏิรูปการศึกษาไปพร้อม ๆ กัน และประการที่สาม เป็นการผนึกกำลังภายใต้แนวคิด “ประชารัฐ” โดยผนึกกำลังกับเครือข่ายพันธมิตรทางธุรกิจ การวิจัยพัฒนา และบุคลากรระดับโลก รวมถึงฐานคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการ “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ดังที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้ทรงพระราชทานให้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของสังคมไทย

บทเรียนและต้นทุนประสบการณ์การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การยกระดับเข้าสู่การเป็นสังคม 4.0 ดังกรณีศึกษา หนึ่งใหญ่วัดขนอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นการอนุรักษ์สมบัติทางวัฒนธรรมไทยและเป็นการแสดงชั้นสูงในอดีต ประกอบด้วย คุณค่าทางศิลปะ การออกแบบลวดลายไทยเชิงจิตรกรรม ความประณีต การแกะสลักของช่าง การแสดงทางนาฏศิลป์ องค์ประกอบของปีพาทย์ที่สะท้อนถึงอรรถรสทางศิลปะของบรรพชนไทยในอดีต การที่พระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณท้องถิ่นได้เป็นศูนย์กลางในการธำรงรักษาสืบทอดจนถึงปัจจุบัน และเกิดการอนุรักษ์กันอย่างแพร่หลาย ผลสืบเนื่องดังกล่าวส่งผลให้หลายหน่วยงานเข้าร่วมกับวัดและภาคประชาชนในพื้นที่จัดพิพิธภัณฑ์สถานแสดงนิทรรศการหนึ่งใหญ่ โดยเปิดให้ประชาชน นักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจเข้าร่วมชมศึกษา พร้อมทั้งสาธิตการแสดงหนึ่งใหญ่ ตลอดจนการฝึกเยาวชนให้เรียนรู้และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมอันทรงคุณค่านี้ครบทุกกระบวนการของการสืบทอดภูมิปัญญา จนถึงปัจจุบันจนได้รับรางวัลจากยูเนสโก (UNESCO) และได้รับการยกย่องให้เป็น 1 ใน 6 ชุมชนดีเด่นของโลกที่มีผลงานในการอนุรักษ์พื้นฟูมรดกวัฒนธรรมเชิงนามธรรม (The safeguarding of Intangible Cultural Heritage: ICH) สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี องค์อุปถัมภ์กรมรดกไทย ทรงเห็นคุณค่าในการแสดงและศิลปะในตัวหนึ่งใหญ่ ทรงมีพระราชดำริให้ทางวัดช่วยอนุรักษ์หนึ่งใหญ่ทั้ง 313 ตัว และจัดทำหนึ่งใหญ่ชุดใหม่ขึ้นแสดงแทนโดยมีมหาวิทยาลัยศิลปากรรับผิดชอบงานช่างจัดทำหนึ่งใหญ่ทั้งหมด ได้นำหนึ่งใหญ่ชุดใหม่ที่สร้างนี้ทูลเกล้าฯ ถวายเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2538 ณ โรงละครแห่งชาติ และทรงพระราชทานให้ทางวัดขนอนนำมาใช้ในการแสดงสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ดังกรณีศึกษาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น การพัฒนาสังคมไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0 ที่ถือเอาคนเป็นศูนย์กลางพัฒนาต้องมีความเข้าใจถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างถ่องแท้และต้องเข้าใจถึงแนวคิดหลักที่จะก้าวไปสู่การเป็นไทยแลนด์ 4.0 ทั้งในฐานคิดที่เป็นพื้นฐานสำคัญ ด้านนโยบายที่ส่งต่อมาเป็นยุทธศาสตร์สำคัญ ๆ ของประเทศ การประยุกต์ใช้สู่ยุทธศาสตร์ย่อยในแต่ละระดับ และหน่วยงานที่รับผิดชอบที่มุ่งจะขับเคลื่อนให้เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาประเทศไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0 จากการสังเคราะห์ มีตามลำดับ ดังนี้

1. การสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการขับเคลื่อนประเทศไทย 4.0 ฐานคิดและความเข้าใจพื้นฐานเริ่มจากความจำเป็นที่สังคมไทยต้องปรับตัวและดำรงอยู่อย่างปกติ แม้จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ภาครัฐและหลาย ๆ หน่วยงาน การมองย้อนกลับมาให้ความสำคัญถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในฐานะเครื่องมือหรือกลไกการพัฒนาจึงเป็นแนวทางการสร้างพัฒนาที่สร้างภูมิคุ้มกันระดับพื้นฐานซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

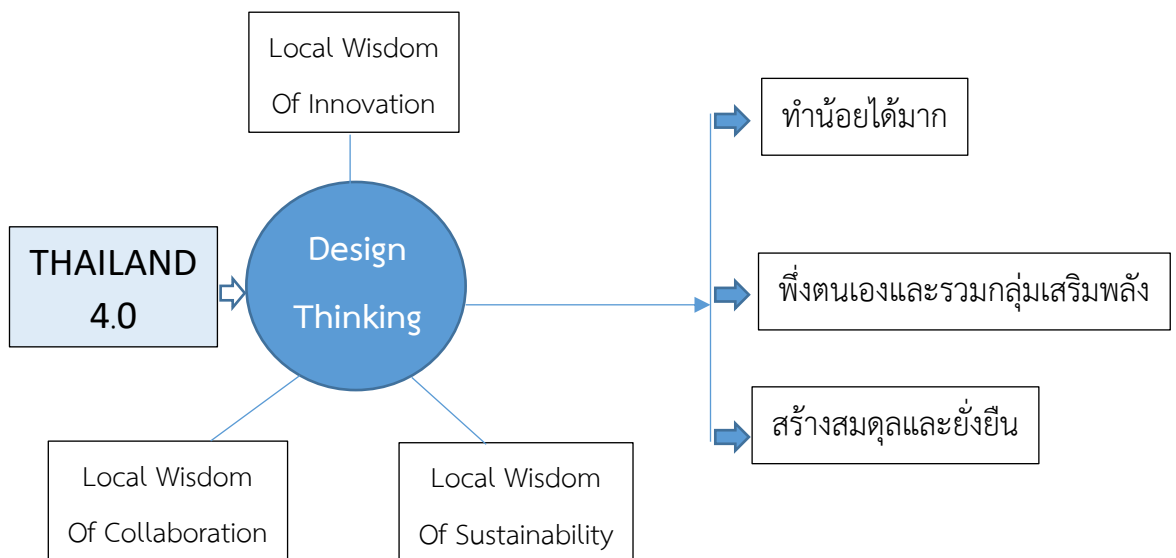
2. การบูรณาการและปรับใช้ให้เหมาะสมและยืดหยุ่น แนวคิดที่เป็นหลักการพื้นฐานคือความสามารถที่จะคิดและออกแบบ (Design Thinking) บนความมุ่งมั่นที่จะก้าวสู่การแข่งขัน แต่ยังคงรักษาความยั่งยืนส่งต่อให้กับคนรุ่นต่อไปนั้น กระบวนการคิดเชิงออกแบบเป็นเครื่องมือสำคัญเริ่มจากการที่คนไทยต้องเล็งเห็นศักยภาพและต้นทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นหรืออัตลักษณ์ของตนเองอย่างถ่องแท้ มีการคิดและพัฒนาแนวคิดใหม่ ๆ อย่างเหมาะสมเพื่อเติมเต็มกับสิ่งที่มีอยู่ หาวิถีทางที่ดีที่สุดและเหมาะสมที่สุดในการที่ประยุกต์ใช้ เน้นยึดไปที่หลักของผู้ใช้/ผู้บริโภค (User-centered) เพื่อให้สอดคล้องกับปรากฏการณ์ร่วมสมัย สร้างเจตนาร่วมกันในการการสร้างผลลัพธ์ในอนาคตที่เป็นรูปธรรมให้แก่ชุมชนหรือองค์กรตนเอง ทั้งนี้เพื่อเป็นการตอบโจทย์ตลอดจนแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงเกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสังคมได้ ซึ่งอย่างน้อยต้องเชื่อมโยงและสะท้อนให้เห็น 3 มิติ ดังนี้

(1) หนุนเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การเป็นนวัตกรรม (Local Wisdom of Innovation) เสริมสร้างแนวคิดและศักยภาพให้กับชุมชนหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลง ออกแบบผลิตภัณฑ์ หรือสินค้าที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อตอบสนองต่อการตลาด

(2) หนุนเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความร่วมมือทุกหุ้นส่วน (Local Wisdom of Collaboration) ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทางการสื่อสารแม้จะสะดวก รวดเร็ว แต่ก็ยังคงความไม่แน่นอน มีความซับซ้อนของปัญหา ก่อเกิดความท้าทายต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา การเผชิญสิ่งเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ยากต่อการแก้ไขเป็นปัญหาเชิงระบบ และไม่มืองค์กรใดองค์กรหนึ่ง ชุมชนท้องถิ่นจะต้องให้ความสำคัญกับความร่วมมือในลักษณะการแลกเปลี่ยนและเติมเต็มกันและกัน พื้นฐานที่สุด

คือความร่วมมือระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ หรือแม้แต่มาระดับโลก การเชื่อมโยงได้ให้มากที่สุดคือการเข้าสู่เป้าหมายและความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(3) หนุนเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความยั่งยืน (Local Wisdom of Sustainability) การเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาที่เป็นลำดับการพัฒนาบนฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จุดหมายสำคัญคือการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้อย่าง “ถูกต้อง” และสอดคล้องกับ “ความต้องการของชุมชนหรือสังคมอย่างแท้จริง” ความเข้าใจต่อปัญหาที่ตนเองเผชิญอยู่ ความสามารถในการค้นหาศักยภาพของตนเอง และจัดการได้ถูกต้องจะนำไปสู่การสร้างสรรค์ชุมชนให้น่าอยู่มากขึ้นซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในยุคไทยแลนด์ 4.0 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาออกแบบและต่อยอดที่ถูกต้องนั้นจะเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์และความเป็นตัวตนของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ทุกระดับ ตั้งแต่ปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน และเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง และเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มอย่างแท้จริง และผลลัพธ์ที่สะท้อนให้เห็นเป็นเชิงกระบวนการและรูปธรรมคือความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่น้อย ๆ แต่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้เป็นอย่างดี การสามารถพึ่งพาตนเองของชุมชนท้องถิ่นได้ด้วยตนเองรวมถึงการรวมกลุ่มเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง และประการสุดท้ายคือทั้งหมดจะเป็นฐานสำคัญในการสร้างสมดุลและความยั่งยืนให้เกิดขึ้นกับชุมชนนั่นเองดังการสรุปการเชื่อมโยงได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาไทยแลนด์ 4.0

อภิปรายผล

จากการนำเสนอข้างต้น สามารถสรุปวิเคราะห์ได้ว่าท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่เป็นไปอย่างรวดเร็วและประเทศไทยได้มุ่งสู่การเป็น “ไทยแลนด์ 4.0” ที่จะต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจฐานรากไปสู่การเป็น “Value-Based Economy” หรือ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม” นั้น จะต้องคำนึง 4 ปัจจัย คือ 1) ทุกภาคส่วนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นทุนทางสังคม (social capitals) ทั้งในฐานะเป็นคุณค่าที่ดี เป็นรากเหง้าที่มาของเอกลักษณ์ความเป็นไทย 2) ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีกลยุทธ์ในการเสริมพลังอำนาจด้วยการบริหารจัดการแนวใหม่เชิงสร้างสรรค์ (Creative Economy) 3) ต้องมีการขับเคลื่อนคู่ขนานทั้งแนวตั้ง กล่าวคือ เชิงนโยบายที่ต่อเนื่องและชัดเจน และแนวนราบ คือการเปิดกว้างในการให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกัน 4) ต้องมีภาคีทางวิชาการหนุนเสริมทั้งทางวิชาการและกระบวนการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน ทั้งนี้เพื่อให้วงจรสามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างมีทิศทางและการสะท้อนกลับอย่างต่อเนื่อง ดังนี้แล้ว การมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานที่ก่อให้เกิดการ “รู้เขารู้เรา” และนำพาสังคมสู่โลกที่พัฒนาอย่างยั่งยืนได้อย่างสมบูรณ์แบบ

ข้อเสนอแนะ

1. การก้าวสู่ Thailand 4.0 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดทำข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นปัจจุบันและเป็นคลังข้อมูลของท้องถิ่นที่พร้อมใช้ เป็นคลังข้อมูลที่มีชีวิต สามารถเรียนรู้และปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ และให้ความสำคัญกับการใช้ข้อมูลที่มีอยู่อย่างเหมาะสม
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพลังอำนาจและความรู้ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นทุนศักยภาพท้องถิ่นที่เป็นกลไกสำคัญในการต่อยอดของเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งนำไปสู่สุขภาวะชุมชนที่ดี ชุมชนมีการปฏิสัมพันธ์ที่ดี มีการแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน และเกิดปัญญาปฏิบัติของชุมชน
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบสำคัญในฐานะที่เป็นเหมือนเสาเข็มของสังคมไทยที่จะให้เกิดความมั่นคงในด้านความเป็นเอกลักษณ์ ก่อเกิดความสมดุลของชีวิต และมีระบบการส่งต่อสืบสานไปยังลูกหลานรุ่นต่อไป การให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นเสาเข็มที่ดีในการพัฒนาสู่การเป็น Thailand 4.0 อย่างยั่งยืน
4. ภูมิปัญญาคือรากเหง้าของสังคมไทย จึงควรให้ความสำคัญกับเยาวชน และกระบวนการในการส่งต่อให้กับเยาวชนที่จะเป็นอนาคตของสังคมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จุฑารัตน์ นกแก้ว. (2564, มกราคม-มิถุนายน). ภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนดของไทย: การสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัย. **วารสารห้องสมุด**, 65 (1), 35-56.
- ชัยณรงค์ ศรีรักษ์. (2563, กรกฎาคม-ธันวาคม). การสำรวจมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นและประเมินศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมชุมชนโนนทัน จังหวัดหนองบัวลำภู. **วารสารการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ**, 16 (2), 22-42.
- ธีรวัฒน์ อุดมสินเจริญกิจ. (2559, มกราคม-มิถุนายน). ไทยแลนด์ 4.0 และการตลาด 3.0 กับความอยู่รอดของธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์. **วารสารเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน มทร.พระนคร**, 1 (1), 78-86.
- ประเวศ วะสี. (2562). “หมอประเวศ” แนะนำชุมชนเป็นฐานการพัฒนา 10 มิติ – สร้างเศรษฐกิจภูมิคุ้มกัน. ค้นเมื่อ มีนาคม 3, 2565, จาก <https://prachatai.com/journal/2019/01/80424>
- ปิยะชาติ อิศรภักดี. (2559). **BRANGING 4.0** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: อมรินทร์ฮาวทู อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร และจิรวัดน์ พิสันต์. (2552). **ชุมชนแนวปฏิบัติด้านการเรียนรู้: แนวคิด เทคนิค และกระบวนการ** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มณพีไลย นรสิงห์. (2560). **การพัฒนาคนเพื่อการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ Thailand 4.0**. ค้นเมื่อ มีนาคม 3, 2565, จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9600000120293>
- ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580). (2561). **ราชกิจจานุเบกษา** (เล่มที่ 135). ตอนที่ 82 ก (13 ตุลาคม 2561).
- สายธาร อุทกนิมิตร. (2561). **ทำไมต้อง Thailand 4.0**. ค้นเมื่อ มีนาคม 4, 2565, จาก <https://www.thailandplus.tv/archives/10710>
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2563). **โลกเปลี่ยน คนปรับ หลุดจากกับดัก ขยับสู่ความยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ.2560-2564**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, สำนักโฆษก. (2560, มกราคม-มีนาคม). **Thailand 4.0 ขับเคลื่อนอนาคตสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน**. **วารสาร “ไทยคู่ฟ้า”**, 33 (1), 4-5.